

پەرتوگى

النخ والمذسوخ

لە قورئانى پىرۇزدا

alnaasikh
w almansukh

كۆكردنەوہ و نوسینی : موحاھید
ئامادەکردنى : دامەزراوہى انفال

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیشەکی :

بسم الله الكبير المتعال ، هو الذي امر بعباده للقتال وصى الله على من
بعث بالسيف رحمة للعالمين ، اما بعد :

فإنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ ، وَأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا ، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ ، وَكُلُّ
ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

سووپاس و ستایش بۆ الله عزوجل كه هیدایهتی داین به دانانی ئەم پەرتووکه که
گرنگترین و ترسناکترین بابەته له زانستهکانی قورئان وهکوو زانایان بهو
شیۆمیه باسیان کردوووه که ههم گرنگه و ههمیش ترسناکه.

ئەم زانسته بریتیه لهوهی که ئەگەر کهسیک شارمزی ئەم زانسته نهبیّت کاتیک
دهست دهکات بهخویندنی قورئان تووشی زۆر پرسیار دمبیتهوه چونکه له ههندیک
شوین الله تعالی که باسی بابەتیک دهکات بهلام دمبینی له شوینیکی تر ههمان
بابەت بهشیۆمیهکی تر باسی دهکات و داخوازیهکهی الله عزوجل بهشتیکی تره
بۆیه کهسی خوینەر ئەگەر شارمزی بهم زانسته نهبیّت له بهر خویهوه جوهرها گومان
و پرسیاری بۆ درووست دمبیّت .

ههروهکو چۆن جاریکیان له شاری کوفه لهسهردهمی دهسهلاتی ئیمامی عهلی که
رەت دمبێ بهلای هاوڕێیهکی ابو موسای ئەشعهریدا و دمبینی ووتار بۆ خهڵکی دمدا
یان له گیرانهومیهکی تر دهلیت کیشه ههله دهکات کاتی تیدمپهریّت بهلایدا
ئیمامی عهلی پێی دهفهرمیّت ناسخ و مهنسوخ دهمانی چی یه ؟ ئەویش دهلیت نازانم
ئیمامی علی پێی دهلیت: (دهی خۆت بههیلاکا بردو خهڵکیشته به هیلاکدا برد).

یان له گیرانهومیهکی تر ابن عباس به ههمان شیوه ههمان قسه به کهسیکی تر
دهلیت ئەمەش مانای گرنگی ئەم بابەتهیه لای هاوهله بهرپزەکانی پیغه مبهрман

(صلی الله علیه وسلم) ، وه ترسناکیه کەشی ئەومیه کە بەراستی ئەم زانسته هیچ مەجالی پمئی و تەئویل و اجتەادی تیانی یە واتا کەس بۆی نییه بلی فلان ئایەت وای بۆدەچەم نەسخ بۆتەوه یان اجتەاد کات تییدا یان ھەرشتیکی تر چونکە بەراستی کتیبیکی زۆر نووسراوه لەسەر ئەم بابەتە ھەر لە تابعینە بەرپزەکانە وە تا سەردەمی خۆمان کە ھەرسێ تابعینی بەرپز [قەتادە و الزھری و عطاء] کتیبیان ھەیە لەسەر ئەم زانسته ئەلایەن خۆینکارەکانیانەو نووسراوه وە پاش ئەوانیش قۆناغەکانی دواي تابعین بەردەوام کتیب نووسراوه ئەم بابەتەدا وەکو کتیبەکانی [ابن حزم و ابن جوزی و ابو جعفر نحاس] کە دیارترین نووسەرەکانی ئەم زانستەن .

بەلام ھەندکیان ھەندئ ئایەت باس دەکەن و ھەندیکیان ھەندئ ئایەت باس ناکەن وە ئەمەش ترسناکی بابەتەکیە بۆیە کەس ناتوانی بلی فلان ئایەت مەنسوخە ھەتا دەقیکی سەریح لە پیغەمبەرەو (صلی الله علیه وسلم) یان ھاوئە بەرپزەکان کە ھەدیثیکیان گیرابیئەو و وتبیئیان بیستوو مانە کە فلان ئایەت مەنسوخە لە پیغەمبەرەو (صلی الله علیه وسلم) جگە ئەم دوو شیوازە کەسی تر بۆی نییه بلی فلان ئایەت مەنسوخە چونکە ئەمە ئایەتی الله تعالی یە پەنا بەالله تعالی ئیپرسینەو ی سەختی لەسەر دەبیئت ئەگەر لە الله عزوجل نەترسین و بجین شتی بۆزیاد کەین یان پای خۆمانی تیا بلیین پەنا بەالله عزوجل .

جابۆیە پاش پوون کردنەوێ زانستەکە لە چەن وانەییە کدا کاتیک دەچینە سەر ئایەتەکان ئەو ئایەتانە ی لە کتیبی تابعینە بەرپزەکانەو ئەماژە ی پیکراوه نەقل دەکەم چونکە ئەوان ھەم خۆیندکاری سەحابە بوونەو راستەوخۆ لە بەردەستی ھاوئە بەرپزەکان خۆیندوو یانە ھەمیش راستگۆترین و باشتترینەکانی ئومەتن لە دواي ھاوئەلان پەزاو پەحمەتی الله عزوجل بباری بەسەریاندا ، ھەموومان لە خزمەت پیغەمبەرە خوشەو یستە کەمان لەبەھەشت کۆبیینەوە امین .

تیبینی : ئەمە یە کەم کتیبە ئەم زانستەدا دەنووسری والله اعلم چونکە نزیکە ی چەند سائیە بەدواي کتیبکی کوردی ئەم بوارەدا دەگەریم دەستم نەکەووت

پیدەچی ھەشبى و من دەستم نەكەووتىبى بەھەر حال ئەمەى ئىرمدا ھەىە سەرمەتايەكە
بۆ ئەم زانستە و ھەموو شتىكى نىيە بەلام بەپىى توانا باسى گرنگترىن شتەكانى
ئەم زانستە دەكەىن بۆ فىرخواز بەلام بەكوورتى ئەگەر فىرخوازى زانستىش وويستى
زىاتر بخوینىتەو ەسەر ئەم زانستە ئەو ەبى گومان كتىبى زۆر ھەن نرىكى ەفتا
ىەك كتىبى نووسراو ھەىە بەلام ەرمبىن وە دەبى زۆر وورىا بىت ھەندى كتىبى
ەلەف و كۆتايىەكان زۆر ئايەتیاں باسكردووە بە مەنسوخ كە ھىچ دەلىلىك نى
ىە ئە سەرى كە مەنسوخ بىت جا بۆىە دەبى زۆر وورىا بىت ئە خویندەنەو ەى سەرىەخۆى
كتىبەكان.

جا ئهوهی که وویستم ئاماژهی پێ بدم لهم تیبینی یه دا ئهوهیه که چووینه سهر
 ئایهتهکان تهنا ئهو ئایهتانه دینم و باسی دهکهم که ناسخن یان مهسووخن که
 له کتییی تابعینه بهرپزهرکاندا هاتوون .

وه همر مووسلمانیکیش سوود مهند بوو له م زانسته با لهبیری نه چیت که دوعای
خیر بو برا مووسلماننه کانی بکات له دانه رانی ئهم پهرتووکه وه به هیوام الله عزوجل
لیمان و مرگری و رمزابوونی خوئی ببه خشی پیمان امین .

له كۆتايدا دەلّيم : هەرچيمان پيكا بيّت له فەزّل و منهتّي الله تعالى وميه داويّتي
پيمان وه هەر هه لهيه كيشمان هه بيّت بئ گومان له تاوانباري خۆمانه وميه الله تعالى
يمان بوري امين .

[۶۱ شوال ی ۱۴۴۲ کۆچی]

كۆكدنەھە و نووسىنى

موجاھد

وانه‌ی یه‌که‌م

ناسخ و مهنسووخ چیه ؟

سهرمتا ده‌چینه خزمه‌ت قورئان و ئایه‌ته شه‌ریفه‌کانی الله عزوجل بزانی چۆن الله تعالی باسی کردووہ :

یه‌که‌م : له سورمتی البقره ئایه‌تی ژماره { ۱۰۶ } دا الله عزوجل ده‌فه‌رمویت :

{ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }

واته : [هیچ ئایه‌تی‌ک نه‌سخ ناکه‌ینه‌وه یان له له‌بیری نابه‌ینه‌وه یان به‌باشتر له‌وه ئایه‌ته‌ دینین یان هه‌روه‌کو خۆی مه‌گهر نه‌تزانیه‌وه الله تعالی به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا توانایه] .

ئه‌لێرمدا هه‌م به‌لگه‌یه‌کی پوونه بۆ زانستی ناسخ و مهنسووخ ، هه‌میش واتای چی دا ؟ ناسخ و مهنسووخ یان بلێین ووشه‌ی نه‌سخه‌که ؟

واتای [**سپینه‌وه‌ی ئایه‌ت و گۆپینی**] وه‌کو سه‌یری واتاکه‌ی بکه‌یته‌وه بۆت دم‌رده‌که‌ویت که مه‌به‌ست پێی یان ئایه‌تی‌کی تر هاوشی‌وه‌ی دینین ئه‌فه‌رموئ که ئه‌مه مانای گۆپینی‌تی یان ده‌فه‌رموئ نه‌سخی ده‌که‌ینه‌وه که نه‌سخ لێره دا مانای سپینه‌وه‌ دیت ، وه‌کو چۆن نمونه‌یه‌ک له زمانێ عه‌ره‌بی بێنینه‌وه :

[**نسخت الشمس الظل**] واته : خۆر تاریکی سپیه‌وه یان خۆر که‌دم‌رده‌که‌وئ تاریکی نامی‌نئ بئ گومان

ئێستا له‌م نمونه‌یه‌دا له قورئان بۆمان دم‌رکه‌وت که مه‌عنایه‌کی [نه‌سخ] چی یه‌؟ مه‌عنا‌ی سپینه‌وه یان گۆپینه که هه‌شمانه و له ئایه‌ته‌کان دینیه سه‌ری .

دووهم : الله عزوجل له شوینی‌کی‌تر له سورمتی الجاثیه ئایه‌تی ژماره { ۲۹ } دا ده‌فه‌رمویت : { **هَٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُم بِالْحَقِّ** } (پێیان ئه‌وتری :) ئه‌مه کتیی

ئیمهیهو فریشتەکان تۆماریان کردوو، بە دادگەرانه شایەتیتان لەسەر ئەدات) .
{ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } بێگومان ئیوه هەرشتیکتان دەکرد، ئیمه
 ئەمان نووسی واتە: فریشتەکان بە فەرمانی خۆمان، نوسخەیان لەبەر دەگرتەوه .

ئەلیرە دا واتای چی دا ؟ واتای [نووسینەوه و گواستنەوه] ئەگەر ئە ئایەتەکە
 ووردبیتەوه بۆت دەرەکەوی کە ئەو دیمەنە کاتیکی کە فریشتە بەرپزەکان باسی
 کردموەکانی مەووف دەکەن کە نووسیویانەتەوهو گواستوویانەتەوه بۆ الله تعالی
 و ئە ساحەى مەحشەردا وا پیشان دەدری .

هەرۆهکو چۆن عەرەب دەلێت : [نسخت الكتاب] واتە چۆن ئیستا خۆمان دەلێین
 فۆتۆ کۆپی یان کۆپیما کرد ، پووختە ئەومیه کە لێرە دا مانای [نووسینەوه و
 گواستنەوهی دا] .

سێیهم : ئە شوینیکی تری قورئاندا الله تعالی ئە سورمى النحل ئایەتی ژمارە { ۱۰۱ }
 دا دەفەرموێت : **{ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ }** واتە : هەر کات ئیمه ئایەتیک بە
 ئایەتیکى تر بگۆڕین و لابەهرین ، وه یان ئایەتیکى تر لەجێی ئەو دابنێین **{ وَاللَّهُ
 أَعْلَمُ بِمَا يُنْزِلُ }** و الله تعالی بۆ خۆی زاناترە بهوهی دايدمبەزینى .

لێرە دا واتای چی دا ؟

بێ گومان لێرە دا زۆر بەروونی واتای **[جیگۆڕین]** ی دا یان زۆر جار دەبیستین هەر
 ووشە عەرەبیەکەش ئە ناو خۆماندا باوە کە دەلێن **[تبدیل]** واتە ئایەتمان هەیه ئە
 قورئاندا جیگۆڕکێ ی پێ کراوە ان شاء الله ئە نموونەکان زیاتر پوون دەبیتهوه .
 هەرۆهکو چۆنیش عەرەب دەلێ **[نسخ شئ بالشئ]** واتە تەبدیلی شتیک بە شتیک .

چوارەم : الله تعالی ئە شوینیکی تری قورئاندا ئە سورمى الرعد ئە ئایەتی ژمارە

{ ۳۹ } دا دەفەرموێت : **{ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ }** واتە : هەرچی ئەو بپارە کاتیانەیه کە
 الله تعالی پێشتر بۆ پێغەمبەرانى ناردوو ، هەرکامیکیانى ویستبێ لای بدا ئەوا
 لایداوه و سڕیویەتەوه **{ وَيُثَبِّتُ }** هەرشتیکیشى ویستبێ بیهێلێتەوه ، ئەوا بۆکاتی

دیاریکراوی خۆی هیشتوو یه تهوه و نه یگۆریوه (ئیبین عه بیاس) و (موجاهید) ده ئین: بیجگه له ژیان و مردن، خوش بهختی و بهد بهختی ئیتر ههر شتیکی تر که خۆی چه زیکا دمیسریتهوه، به لام ئهو جوړه شتانه قه له می ئه زه لی به سه ریاندا تیپه ریوه و ناسرینه وه { وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ } وه دایک و سه رچاوه ی هه موو کتیه ئاسمانیه کان و (لوح المحفوظ) لای خوای گه ور میه، که وابوو هیچ که سیک بۆی نییه ده سکاری هیچ بریارو حوکمیکی الله تعالی بکاو شتیکی تر بخاته شوینی و الله اعلم .

ئیره دا واتای چی دا؟

بئ گوومان پوونه واتای [سرینه وه ی] دا واته ئایه تیشمان هه یه سراو ته وه وه کو له وانه کانی داها توو دینه سه ری ان شاء الله .

وانه ی دووم

پیناسه ی ناسخ و منه سخ

۱- المنسوخ : واته ئایه تی سراوه یان هه لگی راو یان ئایه تی گۆراو واته ئهو ئایه ته ی که له سه رم تا دا ها توومو پا شان ئایه تیکی تر به دوایدا ها تووه و نه سخی کردۆته وه .

۲- الناسخ : واته ئهو ئایه ته ی که جیگیر بوومو به دوا ی ئایه ته که ی پێش خۆیدا ها توومو سرپویه ته وه یان له کاری خستوو ، وه هه روه ها به رز کردنه وه یان سرینه وه یان گۆرینی حوکمیکی شه ری به ده لیلیکی شه ری که له دوا ی خۆیه وه ها تبی به م مه رجان ه ی خوار مه :

یه که م : دمبی ئهو ده لیله شه رییه ی یان ئهو ئایه ته ی که ئایه تیکی تر نه سخ ده کاته وه له پزیه ندی دابه زینی وه حیدا له دوا ی خۆیه وه ها تبی واته [ناسخ ده چیته سه ر منه سخ نه ک به پێچه وانه وه] .

دووم : له یه کیان دوور بخاته وه نه ک کۆیان بکاته وه .

سییهم : ناسخ و منسوخ دمبی هەردووکیان له سەریە ک بابەت بن ئەک دووبابەتی جیاوازی ، بۆ نموونه ئایەتە منسوخە کە باسی میرات دەکات دمبی ئایەتە ناسخە کەشی باسی میرات بێت ئەک بابەتیکی تر ، بۆ نموونه سەیری ئەم دوو ئایەتە خوارمۆ کە یە کەمیان منسوخە و دووهمیان ناسخە :

{ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ }

ئێرمدا الله ئەفەرمی چی ؟

ئەفەرمی ڕوو له هەرلایە ک بکەن له کاتی نوێژدا بۆ ئێوه مزگەهوتە بی گوومان وەکو ڕوونه مووسلمانان سەرمتا ڕویان له بیت المقدس دەکرد له کاتی نوێژدا به لام دواتر ئایەتیکی تر به دواي دا دیت و ئەمر به مسجد الحرام دەکات که ڕوی تی بکەین واتە مەککە ئیستا که بوو به قیبلەي مووسلمانان :

{ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ } [البقرة: ١٤٤]

بینیت چۆنە ؟

ئێره دا ئایەتی سەرمۆ که سەرمتا باسی ئەوهی دەکرد ڕوو له هەر شوێنی ک بکەین مزگەهوتە بۆمان پێی دمووتریت [منسوخ] واتە کاری پێ ناکریت به لکو کار به ئایەتی دووم دەکریت که پێی دموتریت [ناسخ] .

وانه‌ی سییه‌م

جۆره‌کانی ناسخ و مه‌نسوخ

زۆر گرنگه‌ بزانی چه‌ن جۆرمان هه‌یه‌ که ئه‌مانه‌ن :

یه‌که‌م : ئایه‌تمان هه‌یه‌ [نووسینه‌که‌ی و خویندنه‌وه‌که‌ی ماوه‌ له‌ قورئاندا به‌لام
حوکه‌مه‌که‌ی هه‌لگیراوه‌و کاری پێ ناکریت] چۆن ؟

وه‌کو ئه‌م ئایه‌ته‌: { وَاللّٰتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةُ مِنْ نِّسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ
اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ ۖ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ
يَجْعَلَ اللّٰهُ لِهِنَّ سَبِيْلًا } { ١٥ } النساء

واته‌ : ئه‌وانه‌ی زینا و داوێن پیسی ده‌که‌ن چوار شاهیدیان له‌سه‌ر بیته‌ له‌ماله‌کاندا
سجنیان که‌ن تا مردن یان الله تعالی پێگایه‌کیان بۆ ده‌کاته‌وه‌ .

به‌لام ئه‌م ئایه‌ته‌ مه‌نسوخه‌ به‌ ئایه‌تی (٢) ی سورمه‌ی النور :

{ الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةً جَلْدَةً ۖ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ
فِي دِينِ اللَّهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ
مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ } { ٢ }

واته‌ : زیناکه‌ران چ کوڕ بن یان کچ هه‌ریه‌که‌یان سه‌د جه‌لیدیان ئێ بدمن وه‌ هیچ
به‌زمیه‌که‌ نه‌تان گرێ له‌کاتی جێ به‌جێ کردنه‌که‌دا ئه‌گه‌ر ئێوه‌ باومرپتان به‌الله
تعالی و پۆزی دوا‌ی هه‌یه‌ وه‌ با کۆمه‌لێک له‌ مووسلمانانیش شاهید بن له‌کاتی
لێدانیان.

تییینی: ئه‌م حوکه‌مه‌ ته‌نها بۆ کوڕ و کچه‌ که‌ پێشتر زمواجیان نه‌کردوه‌ ، بیوه‌
ژن و بیوه‌ پیاویش ناگرێته‌وه‌ ته‌نها کوڕو کچ ده‌گرێته‌وه‌ . ومپاشان که‌سی ئازادبن
واته‌ کۆیله‌ نه‌بن ، وه‌ که‌سی عاقلیش بن واته‌ ئه‌م حوکه‌مه‌ له‌سه‌ر شیت و کۆیله‌
جێ به‌جێ ناکرێ والله اعلم .

جۆری دووم : ئایهتمان ههیه بهپێچهوانه‌ی جۆری یه‌که‌م

[نوسین و خویندنه‌وه‌که‌ی نه‌ماوه‌ واته له قورئاندا نی یه به‌لام حوکه‌مه‌که‌ی ماومه
ئایهت بووه پێشتر] چۆن ۹۹

ئهویش حوکه‌می پیاو و ژنه که زینا بکه‌ن بێ و مژن و بیوه پیاویش ده‌گریته‌وه واته
هه‌ر یه‌ک جار داخلی پرۆسه‌ی هاوسهرگیری بووی به پیاو یان به ژن ئه‌وا ده‌ی
گریته‌وه .

ئایهته‌که‌ش که نوسینه‌که‌ی نه‌ماومه حوکه‌مه‌که‌ی ماوه ئه‌مه یه :

روی البخاري (۶۸۳۰) ومسلم (۱۶۹۱) عن ابن عباس رضي الله عنهما أن عمر بن
الخطاب صعد المنبر فخطب الجمعة ، وكان مما قال رضي الله عنه فقال : **(إِنَّ**
اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَقِّ ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ ، فَكَانَ مِمَّا
أَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الرَّجْمِ ، فَقَرَأْنَاهَا ، وَعَقَلْنَاهَا ، وَوَعَيْنَاهَا ، رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَجَمْنَا بَعْدَهُ ، فَأَخْشَى أَنْ طَالَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ
: وَاللَّهِ مَا نَجِدُ آيَةَ الرَّجْمِ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، فَيُضَلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ ،
وَالرَّجْمُ فِي كِتَابِ اللَّهِ حَقٌّ عَلَى مَنْ رَنَى إِذَا أُخْصِنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ ، إِذَا
قَامَتِ الْبَيِّنَةُ ، أَوْ كَانَ الْحَبْلُ ، أَوْ الْإِعْتِرَافُ) .

واتا که‌ی : ته‌به‌ن له‌بوخاری به‌و ژماره‌ی سه‌رمومه له مووسلیم یش به‌و ژماره‌یه‌ی
سه‌رموه هاتوو [که له ابن عباسه وه ئامۆزای پیغه‌مبه‌رمان (صلی الله علیه وسلم
(که ئه‌فه‌رموی عومه‌ری کورپی خه‌تاب له پۆژی جومعه‌دا سه‌رکه‌هوته سه‌ر مینه‌هرو
خوتبه‌ی دا تییدا ووتی :] بێ گومان الله تعالی محمدی بۆناردین به‌راستی یه‌وه (
صلی الله‌علیه وسلم) وه قورئانیشی له‌سه‌ر دابه‌زی ، وه تییدا ئایه‌تی په‌جم واته
به‌ردباران کردن دابه‌زی خویندانه‌وه و لیشی تیگه‌یشتین و وه په‌چاویشمان کرد
واته جیبه‌جیمان کرد پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) خۆی په‌جمی کردوو وه
ئی‌مه‌ش کردمان له‌دوای ئه‌و ، وه ئه‌ترسم زه‌مان درێژه بکیشی به‌سه‌رتانداو
خه‌لکانی‌ک په‌یدابن و بلین ئی‌مه ئایه‌تی په‌جممان نه‌دیوو له قورئاندا وه گومرا

وانه‌ی چواره‌م

التخصیص

بابه‌تیکی زۆرگرنگ که پیتی دمووتریت [التخصیص] ئەناو زانستی ناسخ و مەنسوخدا واتا (تایبەت مەندییتی) یان (تایبەت) واتا گشتی نییه پێوویسە بزانی ئەمە چیه ، دووبارە دەبێ ئاگاداریت ئەم ئایەتانه که زۆر زانا له کتایه‌کانیاندا به‌بێ هیچ ده‌لیلیکی شەریعی به مەنسوخ ناویان بردووه که مەنسوخیش نین و پێیان ناوتری مەنسوخ به کوردی و پووختی ئەمانه پێیان دمووتری [تخصیص] .

که ناچیتە سەر [أمر ونهی] به‌لکوو ده‌چیتە سەر پسته‌ی خه‌به‌ری و هه‌واڵیک دما پاشان هه‌واڵه‌که [استثناء] ی تاییه واته ئەم ئەداتانه‌ی تاییه [إلا، غیر، سوی، خلا، عدا، حاشا] له کۆتایدا له دواي ئایه‌ته مەنسوخه‌کانی قورئان به چه‌ند نمونه‌یه‌کی قورئانی پوونی ده‌که‌ینه‌وه بۆ زیاتر تیگه‌یشتن به‌لام مەنسوخ نین ، چونکه زۆر زانای سەرده‌مه‌کانی دواي پێشینە چاکه‌کان کتیبیان نووسیوه ئەم بواری زانستی ناسخ و مەنسوخه ئاماژمیان به زۆر ئایه‌ت داوه که گوايه مەنسوخن به‌بێ ئەوه‌ی پوونی بکه‌نه‌وه که ئەو ئایه‌تانه گشتی نین و تایبەت مەندی‌تیا ن هه‌یه ، بۆیه کاتیکی فی‌رخوازی زانست ئەگەر سهر‌به‌خۆ بچێ کتیبی یه‌کی ئەوانه بخوینیت‌ه‌وه زۆر خراپ تێده‌که‌وێ بۆیه دەبێ بزانی زۆر ئایه‌ت هه‌ن به مەنسوخ ناوبراون که هیچ ده‌لیلیکی شەریعی ئەسەر نییه به‌لکو پێوویستی به پوون کردنه‌ومیه وه پێشی ناوتری ئایه‌تی مەنسوخ بۆ نمونه

سهر‌ی ئەم سێ ئایه‌ته شەریفه بکه‌ن که به‌دواي یه‌کدا هاتوون :

{ كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ } (٨٦) ال عمران

{ أُولَئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ } (٨٧) ال عمران { خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ } (٨٨) ال عمران

که هەرسێکی ئە سورەتی ال عمراندا هاتوووە هەمووی وەعدو هەڕەشە یە بۆ کافران و دوورپووان ، بەلام هەندێک بەبێ ئەوەی باسی (تخصیص) واتە (تایبەتمەندیەکە) بکەن دین دەلیل چی؟ دەلیل ئەو سێ ئایەتە مەنسوخە . بۆچی ؟ دەلیل بەئایەتی دواى خۆی کە ئەم ئایەتەیه :

{ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ } (٨٩) ال عمران

له کاتیڤدا تاییه تمه ندیه که ی ئهومیه که له سهرمتای ئایه ته که دمفرموئ { **إِلا**
الذین تابوا } واته : تهنها ئهوانه ی تهویه دهکهن و کاری چاک دهکهن له دوا ی
تهویه که ئینجا الله تعالی لییان خوش دمی به میهرمبانی خوی ، واته مهرجی ههیه.
بۆ یه ئهم جۆره ئایه تانه که [**الا یان فإِن یان اذا**] زۆری تر هه بوو له ئایه تهکانی
ناسخ دا ئهمه پێی ناوتری ئایه تی پیش خوی مه نسووخ کردۆتهوه

جا ئەمە نموونەيەك بوو زۆر نموونەي ترهەن ئەگەر وورد بىتەوہ لہ قورئان ، جابؤيہ بزائہ کہ [تخصیص (تايبہتمندی)] چي يہ پيش ئەوہي بجيتہ ناو زانستہ کہوہ ،
اللہ تعالیٰ ھیدایەتی منیش و ئیوہشیدات امین .

وانه‌ی پینجه‌م

حیکمه‌ته‌کانی ناسخ و مه‌نسخ

حیکمەت یان بلیڤین مەبەست ئە ئایە تی مەنسوخ چی یە ؟

واته هه‌موومان د‌مزانين كه الله تعالى هه‌موو ئايه‌ته‌كاني حيكمه‌تي گه‌وره
گه‌وره‌ي تبايه كه ئێ ي وورد د‌مسته‌وه .

جانبی گومان هه موو فیڤرخوازیکی زانستی شهرعی ئهم زانستهش ئهو پرسیارهی بۆ درووست دمبیت که حیکمهت لهوه چی یه که الله تعالی هه ندی ئایهتی پیشتر دابه زاندوو و پاشان هه لیگرتۆته موو ئایهتی تریه دوایدا هاتوو ؟

وه بئ گومان شهيتانیش واز له ئیشی خۆی ناهیتنی که وهسوسه درووست کردنه بۆ مرۆفهکان بۆیه بۆ جوابی وهسوسهکان و پروون بوونهوهی حیکمهتی ئهم زانسته سهیری ئهم خالانهی خوارموهکهن :

یهکهه : یهکهمین حیکمهت تاقی کردنهوهی مووسلمانانه و دمیج مووسلمان ووریابیت چۆن؟

بۆ نموونه ئایهتی رهم که نووسین و خوینهوهی نهماوه له قورئاندا بهلام پیغهمبر (صلی الله علیه وسلم) ئاگاداری کردوینهتهوه که ئهوه حوکمیکی شهرعی یه و خۆی جی بهجی ی کردووه و پاش خۆشی جی بهجی کراوه و له قورئانیشدا نییه حیکمهت لێرمدا الله تعالی بهندهکانی تاقی دهکاتهوه بزانی وهک چۆن گوێرایهلی الله تعالی ین به ههمان شیوه گوێرایهلی نێردراوهکه شی دهکهین یان نا؟ چونکه خۆی وهسفی پیغهمبر دهکات و دمهفرمویت الله عزوجل :

{ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ } النجم {۳} {۴} .

واتا : هیچ شتیکی نالی له ههواي نهفسی خۆیهوه بهلکو ئهوهی دمیلت وهحیهو بۆی کراوه .

وهکوو له چهندی ئایهتیش الله تعالی باسی کردووه و ئهفرموی :

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا } (۵۹) النساء .

وه بۆ تاقی کردنهوهی مرۆفهکانیش شتیکی پروونه چونکه الله عزوجل خۆی دمهفرموی : { لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا } {۲} الملك . واتا : بۆ ئهوهی تاقیتان بکاتهوه کامتان باشتترین کاری بۆ دهکهن .

بئ گومان ئهمهش که باسمان کرد لهسهرموه یهکیکه له تاقی کردنهوهکان که زۆرتین خهلی بهناو مووسلمان تی کهووتوون کافریوونهتهوه ههر ئهم

سەردەمەى خۆماندا كەسانىك ھەن بە ئاشكرا بەرنامە پيشكەشكەن و زۆر بەى زەندىقى ئىنكارى ئەم جۆرە حوكمانە و ئەم جۆرە فەرموودانە دەكەن وەكو [عدنان ابراهيم] ى ئەعین و شوین كەووتوانى كە ئىستا شوین كەووتەى ناو قەومى خۆشاندا ھەيە كە گوايە زۆر كابرايەكى زیرەكەو ئەم شتانە بە ئاشكرا بىنيوومە سووكايەتى بەم فەرموودەى رەجم كەردووە و بە پيشكەننەو ئەلى بوخارى وا ئەلى وەك ئەوەى بلىى بوخارى و نموونەى بوخارى وەك ئەم بى ئەدەب و بى عىلمانە بوونە پەنا بە الله عزوجل .

پاشان سەردەمى پيشەمبەرىش موناڤىقەكان ھەبوون بەردەوام ئەم گومان و وەسوەسانەيان دەدا بە گوئى مووسلماناندا وەكو ئە سورمتى (التوبه) دا باسيانى كەردووە و دەفەرموئى :

[وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ] { ١٢٤ } توبه . وە ھەركە بەشيك ئە قورئان ديتە خواري [فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا] ھەندى ئە دوورپووان بەگالتەو بەوى تر دەلى: ئاخۆ ئەم سوورمتە باومپى كيتان زياد بكات؟ [فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا] جا ئەوانەى باومپيان ھيئاو [فَرَادَتْهُمْ إِيمَانًا] ئيمان و بيروباومپيان زياد دەكات [وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ] و بەھاتنەكەشى دلشادو خوشحالدەبن .

دووەم : دووھەمىن ھىكەت ئەوھىە كە الله تعالى ويستو رەحمەتى ھەبووە بە مووسلمانان ھەندىك حوكمى قورسى گۆپووە بە ئاسان بۆمان وەكو سووك كەردنىكى سەرشانى مووسلمانان و رەحمەت و مېھربانىيەك ئەلايەن الله عزوجل ە ئەو وەكو ئەم دوو ئايەتە بۆنموونە سەرمقا ئايەتى :

{ وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْكُمُ الَّذِينَ يَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَّتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ } {البقره (٢٤٠)}

که باسی ژنو پیاوی مردوو دهکات لیژمدا وهسیهتی بۆ دهکری تا سالیک (حول) واته سالیک لیژمدا بهیلرینهومو خزمهت بکرین واته بۆیان نییه تا سالیک شوو بکه نهوه .

بهلام دواتر الله تعالى سووکی کرد بۆیان و کردی به چوار مانگ و ده پۆژ وهکو لهم ئایهتی خوارموه :

{ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا^ط } البقره (۲۳۴)

ئهمه پیی دهلین سووک کردن بۆیان واته له سالیکهوه هاته سهر چوار مانگ و ده پۆژ ئهمهش حیکمهتیکی تر .

تیبینی : ئایهتی یه کهم که مهنسووخه به ژماره ۲۴۰ هاتووو مهنای ئهوه نییه دواي ئایهتی ناسخ کهووتووو که ژماره ۲۳۴ نهخیر بهلکو ئهوه بابهتیکی تره که پوون کردنهوهی له سهر دهمین ان شاءالله .

سییهم : سییهم حیکمهتیش له ههندیک ئایهتی حوکمی سووک که گۆردران بۆ حوکمی قورس واته به پیچهوانهی حیکمهتی دووم که ئهمهیان خیری ئاخیرمتی تیایه که بۆنموه :

[ئایهتی ژن و پیاوی زیناکهر که سهرمتا باسمان کرد سجن کردنیان بوو له مالهوه تا مردن تهبعهن ئهو کات ئایهتی جهلد لیدان بۆ کچ و کوپیش نههاتبوو واته بۆ کچ و کوپ و ژن و پیاو ههمان حوکم بوو سجنکردنیان بوو له مالهوه تا مردن بهلام هی ژن و پیاو گۆردا بۆ رهجم تا مردن]

که ئهمه له چاو سجنهکه وه قورس تره له پیش چاو بهلام پاک بوونهوهی تیایه و ئهو مووسلمانهی رهجم دهکری پاش ئهوهی که خویشی له دلوه پیی رازی یهو خوشحالیشه بهو حوکمه پاک دهبیتهوهو الله تعالى لیی خوش دهبیت ان شاء الله .

ئینجا بهینه پیش چاوی خۆت حوکمی زینا لهم دونیا ئاوا قورس بیت

ئەي ئەبەيت ئەگەر ئەم دونيا رەجمەكە نەبيني و بجيتەوه ليقاي الله تعالى و تەوبەي نەكردبئ سزاكەي چەن قورس تردەبەيت پەنا بەالله عزوجل بئ گومان سزاي ئەو دونيا شتيكي ترە و قورس ترە والله اعلم .

بەئ ئەمەش حيكمتي سنيەمي زانستي ناسخ و مەنسوخ بوو كە پاك بوونەوهي مووسلمانان تيايە و رەحمەتيكي الله تعالى يە بۆ مووسلمانان كە هەر ئەم دونيا بە و حوكمە پاكيان دەكاتەوه بە وويستی خۆي .

وانەي شەشەم

ريزبەندی سورەتەکانی قورئان بە پيی دابەزینی بۆسەر پیغەمبەرمان ﷺ

سورەتەکان بەپيی ريزبەندی دابەزین .

ئەمەش پيیويستە بزانی كە ئەو قورئانەي ئیستا بەردەستە و دەخوینريتهوه واتاي ئەوەنيە بەپيی دابەزین بەو شیوهي كەنووسراوه ئیستا وابیت كە قورئان دەكەیتەوه سەرەتاكەي الفاتحه یەو كۆتاییەكەي الناس ه ، نا نەخیر ئەوه كۆتا جار كە جوبرائیل (علیه سلام) بەسەر پیغەمبەرمان (صلى الله عليه وسلم) خویندییەوه بەو شیومیه بوو ، بەلام كات و شوینی دابەزین بەپيی ريزبەندی بەشیومیەكي ترە كە پيیويستە بیزانی ئە م جەدوڵەي خواریوه ئەویش بەم شیومیە بووه :

ناو	شوین	ناو	شوین	ناو	شوین	ناو	شوین	ناو	شوین
1 علق	مكية	14 عاديات	مكية	27 بروج	مكية	40 الجن	مكية	53 يوسف	مكية
2 قلم	مكية	15 كوثر	مكية	28 التين	مكية	41 يس	مكية مدنية	54 حجر	مكية
3 مزمل	مكية	16 تكاثر	مكية	29 قريش	مكية	42 فرقان	مكية	55 الأنعام	مكية
4 مدثر	مكية	17 ماعون	مكية	30 قارعة	مكية	43 فاطر	مكية	56 صافات	مكية
5 فاتحة	مكية مدنية	18 كافرون	مكية	31 قيامة	مكية	44 مريم	مكية	57 لقمان	مكية
6 مسد	مكية	19 فيل	مكية	32 همزة	مكية	45 طه	مكية	58 سبأ	مكية
7 التكوير	مكية	20 فلق	مكية	33 مرسلات	مكية	46 واقعة	مكية	59 الزمر	مكية
8 الأعلى	مكية	21 الناس	مكية	34 ق	مكية	47 شعراء	مكية	60 غافر	مكية
9 الليل	مكية	22 الإخلاص	مكية	35 البلد	مكية	48 النمل	مكية	61 فصلت	مكية
10 الفجر	مكية	23 النجم	مكية	36 الطارق	مكية	49 قصص	مكية	62 شوري	مكية
11 ضحى	مكية	24 عبس	مكية	37 القمر	مكية	50 الإسراء	مكية	63 زخرف	مكية
12 شرح	مكية	25 قدر	مكية	38 ص	مكية	51 يونس	مكية	64 دخان	مكية
13 عصر	مكية	26 شمس	مكية	39 الأعراف	مكية	52 هود	مكية	65 جاثية	مكية

ناو	شوین	ناو	شوین	ناو	شوین	ناو	شوین	ناو	شوین
66 الأحقاف	مكية	76 الطور	مكية	86 مطففين	مكية	97 الرحمن	مدنية	107 تحریم	مدنية
67 ذاریات	مكية	77 الملك	مكية	87 بقرة	مدنية	98 الإنسان	مدنية	108 تغابن	مدنية
68 غاشية	مكية	78 الحاقة	مكية	88 الأنفال	مدنية	99 الطلاق	مدنية	109 الصف	مدنية
69 كهف	مكية	79 المعارج	مكية	89 آل عمران	مدنية	100 البينة	مدنية	110 الجمعة	مدنية
70 نحل	مكية	80 النبأ	مكية	90 الاحزاب	مدنية	101 الحشر	مدنية	111 فتح	مدنية
71 نوح	مكية	81 نازعات	مكية	91 ممتحنة	مدنية	102 النور	مدنية	112 مائدة	مدنية
72 إبراهيم	مكية	82 الانفطار	مكية	93 الزلزلة	مدنية	103 الحج	مدنية	113 توبة	مدنية
73 الأنبياء	مكية	83 الانشقاق	مكية	94 الحديد	مدنية	104 منافقون	مدنية	114 نصر	مدنية
74 مؤمنون	مكية	84 الروم	مكية	95 محمد	مدنية	105 مجادلة	مدنية		
75 سجدة	مكية	85 عنكبوت	مكية	96 الرعد	مدنية	106 الحجرات	مدنية		

وانه‌ی چهوتهم

وه‌كو ئاماژه‌مان پێدا له پێشوویدا كه دمبێت ئایه‌تی ناسخ دواى مه‌نسوخ هاتبێ به‌لام له قورئاندا نموونه‌یه‌كمان هه‌یه كه ئایه‌تی مه‌نسوخ كردۆته‌وه به‌لام له ریزه‌ندى ئهو قورئانه‌ی ئیستا به‌رده‌سته به ژماره كه‌ووتوونه‌ته پێش ئایه‌ته مه‌نسوخه‌كه ، كه ئه‌مه‌ش به‌واتای ئه‌وه نایه‌ت كه ناسخ پێش مه‌نسوخ كه‌ووتبێ نه‌خێر به‌لكو له وانیه‌ی (شه‌شهم) ئاماژه‌مان پێكرد دابه‌زینی ئایه‌ت و سورمه‌كان به‌شیوه‌ه‌كى تر بووه نه‌ك ئه‌وه‌ی ئیستا له قورئاندا هه‌یه و ئه‌به‌رده‌سته.

نموونه‌ش بۆ ئهو ئایه‌ته‌ی كه كه‌ووتوومه‌ پێش مه‌نسوخ لهم قورئانه‌ی به‌رده‌ستمان كه پێی دمووتریت سییهم مراجعه‌ی جبریل علیه سلام به‌سهر پیغه‌مبه‌رمان (صلی الله علیه وسلم) نموونه‌كه‌ش ئایه‌تی ژماره‌(٢٣٤)ی سورمه‌ی البقرة ناسخه بۆ ئایه‌تی ژماره‌(٢٤٠) ی هه‌مان سورمه‌ كه وا دمرده‌كه‌وت به‌ ژماره‌ی ئایه‌ت كه ناسخ پێش مه‌نسوخ كه‌ووتبێ به‌لام وانیه‌یه وه‌كو ووتمان دابه‌زینه‌كه‌ی سه‌رمقای وانهبوو به‌لكو ناسخه‌كه له دواى مه‌نسوخه‌كه‌وه هاتوو والله اعلم .

وانه‌ی هه‌شته‌م

پاشان ئه‌وه‌ی ئه‌مێنێته‌وه بۆ ئامه‌ژه پێكردن له‌سهر ئهم بابه‌ته ئه‌ومیه كه (نه‌سخ ی ئایه‌ت ته‌نها به‌ئایه‌ت دمبێت) جگه ئه‌وه شتی تر نابێت وه‌كو زۆر كه‌س ده‌لێن و ووتووشیان هه‌رمووده ئایه‌ت نه‌سخ ده‌كات په‌نا به‌الله عزوجل یان اجماع و ئهو شتانه زۆر ترسناكن و ده‌ بێ زۆر ووریا بیت نه‌سخی ئایه‌ت ته‌نها به ئایه‌ت دمبێت و به‌س هه‌یچی تر نابێت ، وه به‌لگه‌شمان له قورئان هه‌یه بۆ ئه‌مه به‌ پشت به‌ستن به‌م ئایه‌ته‌ی خوارموه :

{ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ } یونس { ١٥ } هه‌ركه ئایه‌ته روونه‌كانمان بۆیان بخوێنرێته‌وه { قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا } ئه‌وانه‌ی كه ئومێدیان به‌لیقاو دیداری

ئىمه نيه دهلىن: { اَلَّتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَٰذَا اَوْ بَدَّلَهُ } جگه لهم قورئانه نامهيهكى ترمان بۆ بيته ، يان هيريگۆره بهشتيكي تر واته : دىبى گهلى شت دىسكارى بكهيت بۆمان ، حىراممانى بۆ حىلال كهيت يان به پىچىهوانهوه { قُلْ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تَلَقَّاءٍ نَفْسِي } پىيان بلى : هىرگىز من لهخۆمهوه بۆم نيه بىگۆرم چونكه ئهمه بهرنامهو شهريعتى الله تعالى يه ، كارى من نيه دىسكارىكردى واته: تهنانت پىغهمبهر (صلى الله عليه وسلم) بۆى نيه دىسكارى قورئان بكا ، بهلام بهيناو بهين الله عزوجل بهويستى خۆى لهبهر ئهوحىكهتهى خۆى دىزانى ئهوكاره دهكات بۆ نمونه: له سوورمى (۱۰۱/۱۶)دا دمفهرموى : { واذا بدلنا آية مكان آية والله أعلم بما ينزل.. } .

وه خالىكى تىش ئهوميه كه دىبى بزانى ناسخ و مەنسوخ تهنها له [أمر و نهى] دا ههيه واته بكه و مهكه ئهوانهى كه فهرمانى پى كراومو ئهوانهى قهدهغه كراوه تهنها ئهچىته سهر ئهو دووبابهته .

بههيج شىئوميهك ناسخ و مەنسوخ له بابەتى عەقىدە و ناو و سىفاتى الله عزوجل و شتى تردا نيه پهنا به الله تعالى دىبى زۆر ووريا بيت ، بهلام ئهوى هەندىك كتيب و هەندىك زانا ئاماژميان به پرستەى خەبەرى داوه گوايه ئهچىته سهر ئهو ههواله خەبەريانهش ، ئهوميان بابەتى تره و ناسخ و مەنسوخ نيه ئهوميان پىى دمووتريت [التخصيص] وهكو پىشتر ئاماژهمان پى كىرد .

تېبىنى:

وهكو پىشتر باسما كىرد لهوانهكان هەندى ئايەت هەن (تخصيص)ن نهك مەنسوخ واته پوونكردهوى دموى و عام نين جابۆيه لىردا تهنها ئاماژه به ئايەته مەنسوخهكان دىريت له كۆتايدا بهچەند نموونهيهك باسى چەند ئايەتيكى (تخصيص)يش دهكهين.

{ ئایه ته مهنسوخته کانی سورتهی البقرة }

سورتهی (البقرة) مهنه نییه و له مهنینه دابه زیووه واته دواى كوچ دوو سه د و هه شتاو شهش ئایه ته وه هه م ناسخی تیایه هه م مهنسوخ .

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ } البقرة ۶۲

مهنسوخته چونكه لیژمدا باسی اهلی کتاب و صابئین هکان كه لهوانه یان باومپی به الله عزوجل و پۆزی دواى ههیه پاداشتیان لای الله تعالى یهو ترسیان له سه ر نی یه به لام دواتر لهم ئایه ته ی خوارموه دابه زی كه لهو ئایه ته ی سه رموه ی مهنسوخ كرد به ئایه ته ی (۸۵) ی له سورتهی ال عمران

{ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ }

واته: هه ركهس شوین غهیری ئیسلام بكهوی ئی ی قه بوول ناكری وه له پۆزی دوایدا له خه سارموه ندانه

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ { فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ }

(۱۱۵) البقرة مهنسوخته لهوهنده ی كه له نیوان كهوانه كهیه لهوه ی پیشتی وهكو ووتمان باسی { ناو و سیفاتی الله } عزوجل ناسخ و مهنسوخ ناجیته سه ری

لهوه كاتیك بوو كه مووسلمانان پوویان له قوودس ده كرد مسجد الاقصی كاتی كه نوێژیان ده كرد ئی پاشان گوژدرا به مهككه ی پیروژ واته قیبله ی ئیستا لهویش لهو ئایه ته ی كه لهوه ی سه رموه ی سه ریووته وه:

{ قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا ۙ وُجُوهَكُمْ
شَطْرَهُ } (۱۱۴) البقرة

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ } (١١٤) البقرة

مه‌نسوخه كه له پيشتردا رۆزوو گيراوه وهك قهومانى پيشوو تر كه شهوه‌كه‌شى ، بۆت نه‌بوو بجيته لاي خيزانت يان دواى نويزى خه‌ووتنه‌وه واته نويزى عيشا به‌دواوه بۆت نه‌بوو نانى تر بخوى

به‌لام الله تعالى رهمى ئى كردين و ئايه‌تى ١٨٧ ى سورمى البقره ى ناردوو فهرموى: { أَجَلٌ لَّكُمْ لَيْلَةُ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۚ إِنَّكَ خُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا ۗ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ }

واته ليرمدا رپى دا كه شهوانى رهمه‌زان بجيته لاي خيزانت و خوراكيش بخوى ئاساى يه تا خه‌تى رهمش و سپى له‌يه‌ك جياده‌كه‌يته‌وه له فه‌جردا.

{ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ } ئهم به‌شه‌ى ئايه‌تى البقره له ئايه‌تى ١٨٤ ته‌نها ئه‌ومنده‌ى نه‌ك گشت ئايه‌ته ته‌نها ئه‌ومنده‌ى كه نووسيوومه كه پيشتريه‌يه هه‌بووه واته بریتيدان له‌جياتى رۆزى‌كه بۆكه‌سيك كه نه‌يگريت واته ئه‌گهر نه‌ت گرت فيديه‌ت دمدا به‌لام دواتر مه‌نسوخه‌وه بوو سراومه‌وه به ئايه‌تى دواى خوى كه ژماره ١٨٥ دمفهرموى :

{ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ }

فیدیەكەى نەهیشت پەمەزان دەبى بەرۆزوو بى تەنھا دوو كەس بۆيان ھەيە بەرۆزوو نەبن ئەویش بەمەرجى دواى پەمەزان بىگرنەو ئەوانىش (نەخۆش و ئەوھى ئەسەفەردايە).

ئايەتتىكى ترى سورمىتى البقرە ئايەتى (خەمر) بە ژمارە (۲۱۹) كەپرسىارى قومارو عارق و شەرابيان ئە پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) دەکرد :

{ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا } البقرہ (۲۱۹)

ئەم ئايەتە مەنسوخە بەسى قۇناغىش مەنسوخ بۆتەو ئە يەكەم قۇناغ سەيرى ئايەتى (۴۳) سورمىتى النساء بکە

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنْبًا إِلَّا غَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا } النساء (۴۳)

ئە پىشودا تەنھا فەرمووى سوودى ھەيەو زىانىشى ھەيە بەلام زىانەكەى زۆرتەرە لىرە دا فەرمووى نوپز مەكەن كاتى ئەخۆنەو ھاوەلانىش ئەچوون دواى نوپزى عىشا ئەيان خواردەو ، جابۆيە ئەمەش واتاى ئەو ئايەتەش كە بوو بەناسخى ئايەتى سەرمەو ئەویش ھەر مەنسوخ دەبىتە وە بە ئايەتەكانى (۹۰) و (۹۱) ى سورمىتى المائدە سەيرىكە :

{ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } المائدە (۹۰)

لىرەدا فەرمووى لىى دووركەوونەو ، وە ئەم ئايەتەى خوارمەش دەفەرمووى كۆتايى پى بىنن :

{ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ } المائدە (۹۱)

ئینجا ئەو (**فهل انتم منتهون**) ه که به شیوهی پرسیار دمرده کهوئ مهعناي (**انتها**) ئەدات نهک بهو شیوازی خویندنهومیه ئەویش بهشیکی تری تیگه‌یشتن له قورئانه که دمی بزانى .

ئایهتی ژن و پیاوی مردوو که له ئایهتی (۲۴۰) سورمتی البقره دا سهرمتا ئەگر ژنیکی پیاوه‌کهی بمردایه دمبوايه سالیکی ته‌واو دانیشتايهو شووی نه‌کردایه‌تهوه :

{ **وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِّأَزْوَاجِهِمْ مَّتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ** }

به‌لام مه‌نسوخ بۆتهوه به ئایهتی هه‌مان سورمت به ژماره (۲۳۴) ئایه‌ته‌که‌ش:

{ **وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبِّصْنَ أَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا** } البقره (۲۳۴)

ئه‌لیره دا دم‌فهرموئ ژنیکی پیاوی بمري چوارمانگ و ده رۆژ با دانیشی و شوو نه‌کاتهوه له‌دوای ئەوه کیشهی نی یه واته سائه‌کهی س‌پیهوه والله اعلم .

ئاخر ئایهت له سورمتی البقره ئایهتی ژماره (۲۸۴)

مه‌نسوخ بۆتهوه ته‌نها بهشیکی نه‌ک گشت ئایه‌ته‌که واته ته‌نها ئەویه‌شهی سراومتهوه که دم‌فهرموئ : { **وَإِنْ تُبْذُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ** } البقره (۲۸۴)

واته : هه‌رچی له‌ناخی دلتان هه‌یه که ئەیشارنهوه حیسابی له‌سه‌ره واته ئەگر گونا‌حیش به دل بکهی حیسابت له‌سه‌ره ، پاشان الله تعالی په‌حمی خوی دابه‌زاندو له له‌دوو ئایهت پاش ئەوه فهرمووی :

{ **لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا** } (۲۸۶) البقره واته : به‌دمر له توانای که‌س ته‌کلیدی له‌سه‌ر نییه ، الحمدلله که الله تعالی ئەم په‌حمه‌ته‌ی دابه‌زاند ئەگرنا له‌سه‌ر ئەو تاوانانه‌ی که به دل‌یشماندا ده‌هات پی‌ش ئەوه‌ی بیکه‌ین هه‌ر حه‌ق و حیسابی له‌سه‌ر دمبوو والله اعلم .

{ ئایهته مه‌نسوخه‌کانی سورته‌ی النساء }

سورته‌ی مەدەنییه یه‌که‌م ئایه‌ت تییدا سراپیت‌هوه ئایه‌تی ۱۵یه ، دیسان
په‌مه‌تیکی تری الله تعالی بو مووسلمان سراپانه‌وی ئه‌م ئایه‌ته‌ بوو :

{ وَاللَّاتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِّسَائِكُمْ فَاَسْتَشْهَدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ ۖ فَاِنْ
شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ
سَبِيلًا } النساء (۱۵)

که ئێرمداو له‌سه‌رمته‌ی ئیسلام کچ یان کوپ ژن یان پیاو زینایان بکردایه و چوار
شاهیدیان له‌سه‌ر بگيرایه ئه‌وه له‌ ماله‌وه سجن ده‌کران هه‌تا مردن به‌لام الله تعالی
به‌ سێ قوناغ گۆری ، چۆن؟

هه‌رله‌دوای ئه‌م ئایه‌ته به‌ژماره (۱۶)ی هه‌مان سورته : { وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانَهَا مِنْكُمْ
فَاَذُوهُمَا ۖ فَاِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا ۚ اِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا } دیت ؟
ئێره دا ئه‌و سجنه‌ی بو گۆرین به‌ ئێدان و ته‌ریق کردنه‌وه تا ته‌وبه‌ ده‌که‌ن به‌لام
ووریابه ئه‌مه‌ش نه‌ما و سراپه‌وه چۆن ؟؟

سه‌یری سورته‌ی النور به‌ ژماره (۲) که حوکمی کچ و کوپ دیاری ده‌کات و
ده‌فه‌رموی : { الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةً جَلْدَةٍ ۚ } ئه‌و کچ
و کوپه‌ی زیناو شه‌روال پیسی ده‌که‌ن، دمبێ له‌ هه‌ریه‌که‌یان سه‌د جه‌لده «شه‌لاق»ی
لێ بدمن.

ئه‌مه‌ تۆله‌ی هه‌ر که‌سیکه‌ (نێر یان مێ) پیشت به‌ شیوه‌ی شه‌رعی جووت نه‌بووی
(واته‌: کچ و کوپ) بن وه ئایه‌تی په‌جمیش حوکمی پیاو و ژن دیاری ده‌کات که
پیشت ئامه‌ژه‌مان به‌ ئایه‌تی په‌جم کردوه له‌ وانه‌کان ووتمان نووسین و خوێندنه‌وه‌ی
نه‌ماوه به‌لام حوکمه‌که‌ی ماوه‌و جێبه‌جێ ده‌کریت ، وه‌کو پیغه‌مبه‌ر (صلی الله
عليه وسلم) ده‌فه‌رموی : [قال الرسول صلى الله عليه وسلم : **الثَّيِّبُ بِالثَّيِّبِ، وَالْبِكْرُ
بِالْبِكْرِ، الثَّيِّبُ جَلْدُ مِئَةٍ، ثُمَّ رَجْمٌ بِالْجَارَةِ، وَالْبِكْرُ جَلْدُ مِئَةٍ، ثُمَّ نَفْيٌ سَنَةٍ.** وفي

رواية: بهذا الإسناد. غير أن في حديثهما البكرُ يُجلدُ ويُنفى، والثيبُ يُجلدُ
وَيُزَجَمُ، لا يذُكْرَانِ سَنَةً وَلَا مِئَةً.]

الراوي : عبادة بن الصامت | المحدث : مسلم | المصدر : صحيح مسلم

الصفحة أو الرقم: ١٦٩٠ | خلاصة حكم المحدث : [صحيح]

واته : ژن و پیاو ی مووسلمان زینایان کرد دهبی یهکی سهد جهلديان لی بدری و
پاشان بهرد باران بکرین تامردن .

وه کچ و کوری مووسلمانیش یهکی سهد جهلديان لی دمدری و سالیکیش شاربهدمر
دهکرین واته تا سالیک نابیت بیتهوه بهو ناوجهیهدا که لی نیشتهجی بووه والله
اعلم .

ئایهتی ژماره (۳۳) تهنها بهشیکی نهک گشتی ئهویهشهی کهدایدهئین سراوتهوه
ئهویش: {عَقَدْتُ أَيْمَانَكُمْ فَأَتَوْهُمْ نَصِيبُهُمْ.} (۳۳) النساء

که باسی میرات دهکات که ئهوانهش میرات دهبه که پیشتر پهیمانتان لهگهل
بهستوون ئیتر خوین بیت یان پاره بیت .

که جاران خهک له جاهیلیدا دوو پیاو سویندیان دهخوارد لهنیوان خویان ئهگهر
من مردم تو ش بهشداریه له میراتم و ئهوی تریش به ههمانشیوه ئیتر ئهوکات شهش
یهکی دمدر بهو کاربرایه له سامانهکهی

بهلام سراپیهوه به ئایهتی (۷۵) ی سورمتی الانفال: {وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ
اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} الانفال (۷۵)

واته : ئهوانه ی ئیمانیا هیناومو دوا ی هیجرمتیان کردو جیهادیان کرد ئهوانه له
ئیومن وهخزمهکانیش له ناو ئهواندا ئهولاترن له کتابی الله تعالی ، وه ئایهتی
ژماره (۴۳) ی سورمتی النساء که پیشتریش له سورمتی البقره بوو بهناسخی ئایهتیکی
دوا ی خویشی مهنسوخ بویه وه به ئایهتهکانی (۹۰) و (۹۱) ی المائده باسمان کرد.

ئایهتیکی تری النساء به ژماره (۹۰) که مه‌نسوخه ئه‌ویش :

{ إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتِلُوكُمْ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا }

که باسی ئه‌وکافرو مووشریکانه‌یه که عه‌دهو په‌یمان هه‌بووه له‌به‌یندا که شه‌رپه‌کرێ به‌لام وه‌کو دزمانین له‌ سورمتی التوبه به‌ ئایه‌تی ژماره (۵) الله تعالی فه‌رمان ده‌کات له‌ گه‌ل ته‌واو بوونی مانگه‌ حه‌رام کراوه‌کان ئه‌و مانگانه‌ی شه‌ری تیدا حه‌رامه‌ مووشریکان بکوژرین سه‌یریکه :

{ فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرْمُ } توبه (۵) ئینجا که مانگه‌ حه‌رام و خاومن پێزه‌کان برانه‌وه ، واته : ئه‌وانه‌ی که‌جه‌نگیان تیا قه‌ده‌غه‌کراوه ، که ئه‌وانیش ئه‌م جوار مانگهن : (زیلقه‌عه‌ده، زیلحه‌ججه، موحه‌ررم، ره‌جه‌ب) له‌دوای ئه‌مانه ئه‌فه‌رموئ:

{ فَأَقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ } ده‌سا ئیومش له‌ هه‌ر جێگایه‌کدا مووشریکه‌کانتان ده‌ستکه‌وت به‌مه‌رجی (ژن و منداڵ و گۆشه‌گیرنه‌بن) « له‌ حه‌رم و له‌ دهره‌وه‌ی حه‌رم ، له‌جوار مانگه‌کان و له‌غه‌یری جوار مانگه‌کانیشدا» بیانکوژن { وَخُذُواهُمْ } و بیانگرن و «دیلیان بکه‌ن» { وَاخْضَرُّوهُمْ } و گه‌مارۆیان بدمن و «مه‌هیلن به‌ملاو به‌ولادا بچن» { وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ } وه‌ له‌هه‌موو که‌مین و ریگه‌یه‌کیشدا بۆیان دانیشن { فَإِنْ تَابُوا } ئینجا ئه‌ر په‌شیمان بوونه‌وه له‌ هاویه‌شدانان بۆ الله تعالی { وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ } و به‌ریک و پێکی نوێژیان ئه‌نجامدا { وَآتُوا الزَّكَاةَ } و زه‌کاتیان جێبه‌جێکرد { فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ } ئیومیش ریگه‌یان بۆ چوڵ بکه‌ن و «هه‌قتان به‌سه‌ریانوه‌ نه‌بی ، با بێن و بچنه‌ ناو حه‌رمه‌میشه‌وه» { إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ } .

{ ئایهته مه‌نسوخه‌کانی سورته‌ی المائیده و الانعام }

له‌ سورته‌ی المائیده (س) ئایه‌تمان هه‌یه و له‌ الانعام (یه‌ک) ئایه‌ت که مه‌نسوخه‌وه بوونه والله اعلم .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ (وَلَا آفِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ) يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ..... المائده (٢)

ئهم ئایه‌ته شه‌ریفه ئاگاداریه‌ ته‌نها ئهو به‌شه‌ی که کردومه‌ته ناو که‌وانه‌کان مه‌نسوخه‌ نه‌ک گشت ئایه‌ته‌که ، ئه‌ویش پێش سورته‌ی ته‌ویه دابه‌زی که پێی دمدا کافرو مووشریکین بچن بۆحه‌ج به‌لام دواتر سورته‌ی التوبه دابه‌زی به‌ته‌واوی پێگری له‌ چونی هه‌موو کافرو مووشریکیک گرت که بچن بۆحه‌ج و ته‌وافی مالی الله واته ئه‌گهر ده‌سه‌لاتی ئیسلامی هه‌بێت کافرو مووشریک بۆی نییه‌ سه‌ردانی مه‌که‌ی ی پیرۆز بکه‌ن وه‌ک ئه‌وه‌ی ئیستا هه‌یه به‌ ئاشکرا شیعەکان ده‌چن بۆحه‌ج و که‌سیش پێگریان ئی ناکات ، ئه‌میش ئهو ئایه‌ته‌ی که نه‌سخی ده‌کات :

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا } التوبه (٢٨)

واته : [ئه‌ی ئه‌وانه‌ی ئیمانان هه‌یناوه مووشریکه‌کان پیسن با له‌ مزگه‌ووتی حرام نزیک نه‌بنه‌وه ئهم سال به‌دواوه]

فَبِمَا نَقُضِهِم مِّيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِّنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ [فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ] إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (المائده ١٣)

دیسان ئهم ئایه‌ته شه‌ریفه‌ش ته‌نها ئه‌ومنده‌ی له‌ ناو که‌وانه که دامناوه نه‌ک گشتی

تهنها ئهوهندهى ناو كهوانهكه مهنسوخه ، كهلهويدا ئهمر به پيغه مبه دهكریت
(صلی الله عليه وسلم) كه له بهرامبه ئههلی كتاب لیخوش بوو بیّت و نهرم و نیان
بیّت .

بهلام دواتر مهنسوخه بیّت ئهوه ئهمره به ئهمریکى تر له سورمتى التوبه ئایهتى ۲۹:
{ قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ
وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن
يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ } توبة (۲۹)

كه فهرمان بهكووشتنیان دهكات لیردا و تا كاتیك یان جزیه دمدن و بهسهرشۆرى
و بچووکی دادمیشن له ژیر دهسهلاتی مووسلمانان یان دهكوژرین ئههلی كتاب .
واته لیگهپان و لیخوشبوون و وازهینان نییه له كافرو جوولهكه ئهگهر دهسهلات
ههبیّت نابی بۆخویان ئیسراحت لی دانیشن و پهیومندی دیبلوماسی جورها شتی
تری ئهمرۆ بازرگانی و ئهوه شتانه نییه دهسهلات ههبوو ئهبی یان ههموویان بیته ژیر
پکیفی حوکمرانی ئیسلامی و بهزهلیلی پاره بدن بهرامبه دانیشتیان یان
دهكوژرین بهپی دهقی ئهوه ئایهته شهریفه ، كه ئهه ئایهتانه ههرگیز چاومپی مهبن
له دم مهلاو بانگخوازی ئهه سهردهمهی بیستن بهتهفسیری خوی .

سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكْأَلُونَ لِلسُّخْتِ فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ [أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ]
وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا [وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ] إِنَّ
اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ المائدة ۴۳

ديسان باسی ئههلی كتابه كهتهنها ئهوهندهى لهناو كهوانهكه دامناوه مهنسوخه
نهك گشت ئایهتهكه ، كه لهويدا ئهمر به پيغه مبه (صلی الله عليه وسلم)
دهكات الله عزوجل كه ئهگهر هاتن بۆلات یان حوکم بکه لهنیوانیان یان پشتیان
لی بکه بهلام دواتر به ئایهتى ژماره (۴۸)ی ههمان سورمت نهسخ دهبیتهوه سهیرکه :

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا
مَا لَكُمْ مِّنْ وَلَايَتِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا ۚ وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ
فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

الانفال (۷۲)

تهنھا ئەۋەندەي ناۋكەۋانەكە مەنسۈۋخە ۋاﻟﻠﻪ اﻋﻠﻢ ، چۈنكە ئەۋىدا ﺍﻟﻠﻪ ﺗﻌﺎﻟﻰ
 باسى ﻣﯘﺳﻠﻤﺎﻧﺎﻧﻰ ﻣﻪﺩﯨﻨﻪ ﺩﻩﻛﺎﺕ ﺋﻪ ﻣﯘﮬﺎﺟﯩﺮﯨﻦ ﻭ ﺍﻧﺴﺎﺭ ﻳﯩﺶ ﻭﺍﺗﻪ ﺋﻪﯞﺍﻧﻪﻱ ﺧﻪﻟﻜﻰ
 ﻣﻪﺩﯨﻨﻪﺑﯘﻭﻥ ﻭ ﻣﯘﺳﻠﻤﺎﻥ ﺑﯘﻭﻥ ﭘﯧﻴﺎﻥ ﺩﻣﯘﻭﺗﺮﻯ ﺍﻧﺴﺎﺭ ﻭﺍﺗﻪ ﭘﯩﺸﺘﯩﯟﺍﻧﻪﻛﺎﻥ ﻭﺋﻪﯞﺍﻧﻪﺷﻰ
 ﺧﻪﻟﻜﻰ ﻣﻪﻛﻜﻪ ﺑﯘﻭﻥ ﻭ ﻛﯚﭼﯩﻴﺎﻥ ﻛﺮﺩﺑﯘﻭ ﺑﯘ ﻣﻪﺩﯨﻨﻪ ﺋﻪ ﻣﯘﺳﻠﻤﺎﻧﺎﻥ ﭘﯧﻴﺎﻥ ﺩﻣﯘﺗﺮﻯ
 ﻣﯘﮬﺎﺟﯩﺮ ﻭﺍﺗﻪ ﻛﯚﭼﻪﺭﻩﻛﺎﻥ ﺟﺎ ﺑﯚﻳﻪ ﺋﯩﺮﻩ ﺩﺍ ﺍﻟﻠﻪ ﺗﻌﺎﻟﻰ ﺋﻪﻡ ﻣﯘﮬﺎﺟﯩﺮﯨﻮ ﺍﻧﺴﺎﺭﺍﻧﻪﻱ
 ﻛﺮﺩ ﺑﻪﺑﺮﺍﯞ ﺋﻪ ﻣﯩﺮﺍﺗﻰ ﻳﻪﻛﺘﺮﯨﺶ ﺑﻪﺷﺪﺍﺭﯨﯟﯨﻮﻥ ﻭﺍﺗﻪ ﺋﻪﮔﻪﺭ ﻳﻪﻛﯩﻜﯩﻴﺎﻥ ﺑﻤﺮﺩﺍﻳﻪ
 ﺑﺮﺍﻛﻪﻱ ﻛﻪ ﺑﺮﺍﻱ ﺩﯨﻨﻰ ﺑﯘﻭ ﻭﺍﺗﻪ ﮬﻰ ﺩﺍﻳﻚ ﻭ ﺑﺎﯞﻛﻰ ﻧﺎ ، ﺑﻪﺷﺪﺍﺭ ﺩﻣﯘﻭ ﺋﻪ ﻣﯩﺮﺍﺕ
 ﺋﻪﮔﻪﻟﻰ ﺋﻪﮬﻪﻣﺎﻥ ﻛﺎﺗﺪﺍ ﺋﻪﯞ ﻣﯘﺳﻠﻤﺎﻧﻪﻱ ﻛﻪ ﺋﻪﻣﻪﻛﻪ ﺟﯧﻤﺎﺑﯘﻭ ﮬﯩﺠﺮﻣﺘﻰ
 ﻧﻪﻛﺮﺩﺑﯘﻭ ﺑﯘ ﻣﻪﺩﯨﻨﻪ ﻣﯩﺮﺍﺗﻰ ﺋﻪ ﺑﺮﺍﻛﻪﻱ ﻭﻣﺮﻧﻪﺋﻪﮔﺮﺕ ﺋﻪﮔﻪﺭﭼﻰ ﻣﯘﺳﻠﻤﺎﻧﯩﺶ ﺑﯘﺍﻳﻪ
 ﺗﺎ ﮬﯩﺠﺮﻣﺘﯩﻴﺎﻥ ﻛﺮﺩ .

بەلām ئەو ھۆكەمە مەنسوخ بۆۋە واللە اعلم بە ئايەتى ژمارە(۷۵) ى ھەمان سۈرەت
واتە الانفال :

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ۖ وَأُولُو الْأَرْحَامِ
يَغْضُوبُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (الأنفال: ٧٥)

وقتاً چھی؟

واته ئهو مووسلمانانەى كه له مه كهه جیما بوون وهیجرمتیان نه كردبوو پاش ئهو دى هیجرمتیان كرد وه له ره حمیشه وه واته له دایك و باوكیشه وه بران ئهوان ئهولاترن بهراتان له كتای الله عزوجل .

{ ئایهته مه‌نسوخه‌کانی سورته‌ی المجادلة }

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ {
ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَظْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ} مجادلة (۱۲)

ته‌ن‌ها ئه‌وه‌نده‌ی ناوکه‌وانه‌که که مه‌نسوخه‌ و الله اعلم چونکه پیش ئه‌وه‌ی چه‌
یان قسه‌ی نه‌ی ئه‌ گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ر (صلی الله‌ علیه‌ و سلم) بکرایه‌ له‌ لایه‌ن هاوه‌ ئیکه‌وه‌
ده‌بوايه‌ خیریکی بکرایه‌ ، به‌لام نه‌سخ بویه‌وه‌ به‌م ئایه‌ته‌ی خوارموه‌ واته‌ سه‌ده‌مه‌که‌
نه‌ما : { أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ } (۱۳) ئایا ترسان له‌
هه‌ژاری که سه‌ده‌مه‌که‌کان پیشکش بکه‌ن له‌ پیش چه‌ کردنه‌ که‌تان؟ واته‌:
مه‌ترسن ، الله‌ تعالی‌ خاومنی هه‌موو شتی‌که‌، ئیوه‌ کاری خۆتان بکه‌ن و الله‌ تعالی‌
دموله‌مه‌نده‌ { فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ } ئینجا که واشتان نه‌کرد واته‌:
سه‌ده‌مه‌که‌یه‌کیان پیش نه‌خست ، الله‌ تعالی‌ ش ته‌ویه‌ی ئی و مرگرتن { فَأَقِمْوا
الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ } ئه‌وسا ئیتر نویژه‌کانتان به‌ چاکی به‌ جی بینن و زه‌کاتیش
بدن { وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ } و گوێپرایه‌ی الله‌ تعالی‌ و په‌یامبه‌ره‌که‌ی
بکه‌ن { وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } الله‌ تعالی‌ ش زۆر به‌ ئاگایه‌ به‌وه‌ی ئیوه‌ دمی‌که‌ن.
پاڤه‌کارانی قورئان ده‌ئین : له‌به‌ر دئوڤانی و میهرمبانی الله‌ عزوجل به‌رامبه‌ر به‌
به‌نده‌کانی خۆی، ئه‌و خێرو سه‌ده‌مه‌که‌یه‌ی بۆ سووککردن. (ئیبین عه‌بباس) ده‌ئێ: ئه‌و
فه‌رمان به‌ سه‌ده‌مه‌که‌یه‌ ته‌ن‌ها رۆژیک بوو، پاشان الله‌ عزوجل میهرمبانی باراندو له‌سه‌ر
موسلمانانی سووککردو سڕیه‌وه‌ .

{ ئایهته مه‌نسوخه‌کانی سورته‌ی الذاریات }

ته‌ن‌ها یه‌ک ئایه‌ت که ئه‌ویش : { فَنُؤَلِّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ } الذاریات (۵۴)
که لی‌رمدا فه‌رمان به‌پی‌غه‌مبه‌ر (صلی الله‌ علیه‌ و سلم) ده‌کریت له‌ لایه‌ن الله‌ تعالی‌
که پوو له‌ کافران و مرگپێ و ئه‌ومنده‌ بایه‌خیان بۆ دانه‌ئیت و گوێیان پینه‌دات
به‌لام هه‌ر ئایه‌تی دوا‌ی خۆی نه‌سخی ده‌کات و ده‌فه‌رمویت :

(ئیبین عەباس) دەئیت: ئەم بریاری شەو نوێژە لەسەر شانی پێغەمبەر(صلی اللہ علیہ وسلم) تەنھا سائیکى خایاندو بە کۆتایی سوورمتەکە برایەو، ئەومێه کە زانیان دەئین: کۆتایی سوورمتیک لە قورئان، سەرمتاییەکەى سەرییەو.

بەئێ بەلام ئایەتى کۆتای دابەزى ئەمەى ئە فەرزەو گۆرى بۆ سوونەت واتە دمتوانى بیکەى بەلام فەرز نییە بەلام لەسەر پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بەفەرز مایەو وەکو دایکە عائیشەمان دەگێریتەو :

کە پێغەمبەرمان (صلی اللہ علیہ وسلم) هەردمیکرد واتە فەرزەکە لەسەر مووسلمانان لاچوو واللہ اعلم .

ئەمیش ئایەتى کۆتای شەو نوێژ بە فەرزى هەلگیرا:

{ ۲۰ / إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ } بێگومان پەرومردگارت چاک دزمانى کە تۆ ئەى پێغەمبەر! (صلی اللہ علیہ وسلم) نزیکەى دوو بەشى شەو، یان نیوەى، یان بەشى سێیەمى شەو هەلەدەسیت .

{ وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ } هەرومەها هەندى ئەوانەى کە ئە گەلتان هەلەدەستن بۆ شەو نوێژ ئەو دەمەى کە (فەرز) کرایە سەرت { وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ } اللہ تعالى ش ئەندازەگیرى شەوو رۆژى کردووو دزمانى جوار و مرز چۆن بێ، کاتى کورتە کاتى درێژە، چونکە مەردم یان زوو هەل ئەسێ و، زۆر ماندوو ئەبێ، یا درەنگ هەل ئەسێ و کاتەکەى ئە کيس دەچێ { عِلِمَ أَنْ لَّنْ تَخْصُوهُ } چاک دزمانى کە ئیوە قەت ناتوان ئەندازەى ئەو شەو پەرگەرن و بیژمێرن و ئە کاتى خۆیدا هەلسن بۆ شەو نوێژەکەتان { فَتَابَ عَلَيْكُمْ } جا ئەبەر ئەو ئیوەى بەخشى و بارى گرانى لەسەر سووککردن، ئەوانەتان کە نەیان توانى بەو بەرنامەى کار بکەن، وە یا قورئان بخوینى، بۆیە دەفەرمووی: { فَأَقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ } جا چەندەتان بۆ ئاوا مەیسەر بوو بێ دیاریکردنى کات ئەومەندە شەو نوێژ بکەن، ئەک ئەو سێ یەک و نیومو دوو بەشى شەو، چونکە جگە ئەو هۆیانەش:

{عَلِمَ أَنَّ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى} الله ى مېهرمبان زانى له ئايينددا كه كه سيكتان ئى نهخوش بكهوى و نهتوانى ههلسى به شهو نويز {وَأَخْرُوجُ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَنْتَقُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ} وه كهسانى تریش دمين كه لهزمويدا دهگهريڻ بۆ بهدمست هيئانى بازىرگانيى و فهزلى الله عزوجل بۆ رزق و رۆزى بچنه سهفهري بۆ ئهم ولات و ئهو ولات {وَأَخْرُوجُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} وه كهسانى تر له ئايينددا جهنگ بکهن له رپى الله تعالى (بچن بۆ جيهادو ماندوو ببن) {فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ} جا كهوابوو ههرچهندتان بۆ لوا ئهومنده قورئان بخوين و شهو نويز بکهن، چونكه الله تعالى سۆزو مېهرمبانى زۆره لهگهڵ بهندهكاني خويدا، وه دياره مهبهستىكى تاييهتى خوى ههيه له دانانى ههر جوره الله پهستيهكدا، ليرمشدا ههر له سهرمتاوه ويستى ئهو خهلكه رابينى لهسهري شهو نخوونى و ئاگادارى و هوشيارى، جا كه مهبهستهكهى جييهجى بوو بۆيان دهگۆري.

بهلى ئهوهى نووسيمان له ئايهته مهنسووخهكان تهواو بوو ئهومندهى كه مهنسووخ و له ههردوو سهرحاوهى تابعينى بهريز [ابن شهاب ازهرى و قتاده] موه وه ئهوانيش له هاوهله بهريزهكانه وه به ئامانته نهقلم كردوه .

ئهوهى ماومهوه و نهمان نووسيووه وهك كتيبهكاني تر تهنها ئايهته [تخصيص] هكانه و ئهوانهش وه ئالاتى يان ئهداتى استثناء دهچيته سهري كه ووتمان له كۆتاييدا پوونى دهكهينهوه ئيستا ليرمدا پوونى دهكهينهوه به چهند نموونهيهكى قورئانى چونكه ئهمانه پييان ناوترى مهنسووخ به لام پيوويسته فيرخوازي ئهم زانسته لهگهڵ شارمزابوونى ئايهته ناسخ و مهنسووخهكان شارمزاى ئهمانهش بيت .

یه کهم / التخصیص

[التخصیص] تایبەت یان تایبەتمەندییەتی یان ئە نەحودا بەمانای توضیح یش هاتوو واته پروونکردنەوه ، بە کوردیەکی ی پێوویستی بەروونکردنەوه هەیه ئەو بابەتە یان ئەو ئایەتە که [دەچیتە سەر رسته یان دەرپرینیکی خەبەری واته هەوائیک بدات بەدەستەوه وە ئە هەمان کاتدا ئەگەرێکی تایبە ئەو هەوائە که ئەگەرە که جێ بەجێ بوو

ئینجا هەوائە خەبەرێکە لائەجیەت یان بەرزبیتەوه یان نامیێنێ ئەسەری ئەو کەسە ئەمەیه پێی دەووتری تایبەت]

بۆنموونه : { وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ } التوبه (۱۲۲)

سەیری ئەم ئایەتە بکە دەفەرموی چی ؟

دەفەرموی : بۆ هەموو مووسلمانان نییه هەموویان دەرچن بەیکجار بۆ جیهاد بەلام ئەگەر یان وا چاکترە که ئە هەموو گروپیێک نەفەرێکیان بمایەتەوه بۆ فێریوونی عیلمی شەری واته فقه بۆ تیگەیشتنی دین بۆ ئەوهی ئەوانە ی دوا ی خۆیان تیگەیهنن.

ئینجا ئی ووردبەوه ئە تەرجوومەکی که دەفەرموی ئەگەر ئە هەر گروپیێک [یەک نەفەر یان چەند نەفەرێک] بچن بۆ فێریوونی عیلمی شەری نەک [گشتان] بەلکوو ئەوهی تری بابروا بۆ جیهاد ، ئێرمدا چیمان بەدی کرد ؟

جیاکردنەوهی نەفەرێک یان چەند نەفەرێک بۆ کاریکی تایبەت واتا ئەوانی تر ناگریتەوه تەنها کەمیێک یان نەفەرێک دەگریتەوه و [تایبەتە] .

ئەمە [خاص] بوو یان [تخصیص] .

بهلام : هه‌ندیک زانا چیان کردوو ؟ ووتووایانه ئهم ئایه‌ته‌ ناسخه ، بۆچی ناسخه ؟ ئه‌لێن چووته‌ سه‌ر ئایه‌تی ژماره ٤١ ی سورم‌تی ته‌ویه مه‌نسووخ‌ی کردۆته‌وه که‌واش نییه سه‌یری‌که‌ن ئایه‌ته‌که که گوایه مه‌نسووخه :

{ **انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ** } التوبه ٤١

واته : دهریچن گه‌ورمه‌ گچ‌که‌تان یان پیرو جه‌وانتان جه‌هاد بکه‌ن له پێناو الله عزوجل به مال و سامانتان ده‌لێن چی ؟ ده‌لێن [**انفروا**] لێرمدا ئهمره و له ئایه‌ته‌که‌ی تریش که‌له سه‌رم‌تاوه ئامه‌ژه‌مان پێی کرد

که ده‌فه‌رمی [**وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً**] لێرم‌شدا ئهمره مادام له‌دوای خۆیه‌وه هاتوو مه‌نسووخ‌ی ده‌کات ، به‌لام وانیه مه‌نسووخ‌ی ناکات چونکه سه‌یری پوون کردنه‌وه که‌ی سه‌رم‌وه‌که‌ن بۆ ئایه‌ته‌که که تاییه‌تی کرد به چه‌ند که‌سیک یان که‌سیک واته مه‌نسووخ نابیت

که ئهمه‌ش [**ابو جعفر النحاس**] له کتیه‌به‌که‌یدا زۆر جوان ئهم بابه‌تانه پوون ده‌کاته‌وه و زۆر زانایه‌کی وورده له م بابه‌ته‌دا والله اعلم .

جابۆیه فی‌رخوازی کورد دمی ووریابی له خویندنه‌وه‌ی سه‌ریه‌خۆی کتابی ئهم زانستی ناسخ و مه‌نسووخه به‌بێ فی‌ریوونی ئهم بابه‌تانه چونکه به بێ شارم‌زابوون و فتوادان به‌فلان ئایه‌ت مه‌نسووخه یان شتی تر له‌سه‌رت گران دموه‌ستی له قیامه‌ت الله تعالی بمان پارێزی له سزای خۆی امین .

وه زۆر ئایه‌تی تر که باس نه‌که‌راوه ئایه‌تی ئاوان بۆیه له به‌شی مه‌نسووخه‌که‌دا باسم نه‌کروون چه‌ند ئایه‌تی تر هه‌یه تاییه‌تمه‌ندی‌تی تیایه و ناتوانی بلی ی مه‌نسووخه بۆ نموونه هه‌ندی ئایه‌ت که تابع کراون به میرات که ئایه‌تی میرات پوونه‌و ئاشکرایه‌و دیاره به‌کێ و کێ ده‌شی‌ت به‌لام نا‌کری تۆ بێی ئهو ئایه‌تانه‌ی که باسی خێرکردن به هه‌تیوان و خزمان مه‌نسووخ که‌ی بلیی مادام ئایه‌تی میرات دابه‌زیوووه ئه‌وانه

مه‌نسوخن نه‌خێر ئه‌وانه به‌م شیۆمیه پوونکردنه‌وه‌ی تیاپه‌و تایبته‌ و دهبی پوون بکریته‌وه .

یان بۆ نموونه ئه‌و ئایه‌تانه‌ی له‌سه‌ر مانگه‌ حه‌رام کراوه‌کانه گشتی پوون کردنه‌وه‌ی تیاپه‌ شه‌رکردن تیاپاندا و نه‌کردن تیاپاندا بۆ نموونه له‌ جی‌گایه‌ک الله تعالی باسی مانگه‌ حه‌رام کراوه‌کان ده‌کات که [رجب و ذو القعدة و ذو الحجة والمحرّم] ه که ئامانه شه‌رکردن تیاپاندا حه‌رامه‌ و متاوانیش قورستره‌ تیاپاندا له‌چاو مانگه‌کانی تر به‌لام ده‌بینین له‌ ئایه‌تیکی تر الله‌تعالی ده‌فه‌رمووی چی ؟

{ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ } البقرة (۲۱۷)

ئێردا باسی مانگه‌ حه‌رامه‌کانی کرد به‌ئێ وایه‌ شه‌رکردن و کووشتار تیاپا حه‌رامه‌ به‌لام ئه‌ومش بزانی که فیتنه‌ له‌ قه‌تل گه‌ورمه‌تره‌ که ئێره‌ دا مه‌به‌ست له‌ فیتنه‌ (کوفرو پێپیدانی و بلاوکردنه‌وه‌ی و پێگری کردن له‌ مووسلمانان و بۆگه‌یاندنی دین و دمرکردنی مووسلمانان) ئه‌وه‌ گه‌ورمه‌تره‌ واته‌ له‌ و کووشتاری مانگه‌ حه‌رامانه‌ گه‌ورمه‌تره‌ ئه‌و شتانه‌

مه‌به‌ست ئێردا چی بوو؟

ئه‌وه‌بوو پێغه‌مبه‌رصلی الله علیه‌وسلم سریه‌یه‌کی نارد به‌ سه‌رکردایه‌تی **عبدالله ابن جحش** بۆ سه‌ر کافران و دانه‌یه‌کیان ئێ کووشتن و دوانیان به‌دیلي هیئا له‌گه‌ل کاروانه‌که‌یان به‌لام له‌ مانگی حه‌رامدا بوو ئه‌م شه‌ره‌ بۆیه‌ قورمیش ووتیان محمد صلی الله علیه‌وسلم له‌ مانگه‌ حه‌رامه‌کاندا شه‌ری کردووه‌ له‌گه‌لمان جا پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه‌وسلم سه‌رمتا وه‌ستا و خه‌م دایگرت تا ئه‌م ئایه‌ته‌ی که باسمان کرد له‌ سه‌رموه‌ دابه‌زی و دیله‌کان و کاروانه‌که‌شی و مرگرت و دیله‌کانیشی به‌ بارمه‌ته‌ به‌ردا ، واته‌ ئه‌گه‌ر ئاوابوو بۆتان هه‌یه‌ شه‌ریکه‌ن به‌وشیۆمیه‌ ی که ئه‌وان ده‌سپێشخه‌ریوون و وه‌کو دزمان پێغه‌مبه‌ر و هاوه‌له‌کانی چیان پێ نه‌کرا

پێگریان ئێ دهکرا له بـلاو بوونهوهی دین پاشان دمرکران پاشان پێگریان ئێ کرا که بچنه مزگهوتی حهرام

بهلام دیسان له دوای ئهمهش له سورمهی التوبه ئایهتیکی تر دادمهزیت باسی مانگه حهرام کراوهکانه که شهر تێیدا حهرامه سهیریکه :

{ إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ۚ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ ۚ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً ۚ كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ } {التوبه (۳۶)}

که ئێرمدا دیسان جهخت له شهر ئهومانگانه دهکات و که دمفرموئ زوئم لهخوتان مهکهن تێیدا بهلام ههر لهدوای ئهوش دمفرموئ چی؟ که ههرولهو ئایهتهدا ؟

دمفرموئ کافران بکوژن ههموویان ههروهکوو چون ئهوان ههمووتان دهکوژن دیت؟ واته :[ئهگهر ئهوان دهسپیشخهريوون واته تۆ بۆت نیه بلی ی تهواو مانگه حهرامهکان مهنسوخ بۆیهوه بهلکو تاییهت مهندي ههیهو ئاوا پروون کردنهوهی دموی].

یان له شوینیکی تر پێ به کووشتنی کافران دمات تهناهت لهناو مسجد الحرامیش واته له له مهکهی پیرۆز دابیت بهلام ئهگهر ئهوان واته کافران دهسپیشخهريوون وهکو دمفرموئ که له البقره دا له ئایهتی (۱۱۹) دا دمفرمویت :

{ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ ۖ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ۚ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ } { (۱۹۱)}

زۆر پروون و جوانه واته شهریان لهگهل مهکهن لای مائی الله عزوجل ههتا شهرتان لهگهل دهکهن ئهگهر کردیان ئیوش بیکه ئهوش جهزای کافرانه .

ئائهمه پروونکردنهوو تاییهت مهنديتی یه [التخصیص] که بههیج شیومیهک مهیهله ئهم بابته بهسهرتا تیپهپی و زیاتر خۆت شارمزا که چونکه زۆر گرنگه والله اعلم.

دوووم / استثناء

ئه مېش بههه مان شيوه پيوسته فيرخوازي ئهم زانستی ناسخ و مهنسووخه پيوويسه بيزانيت كه چهندين ئايهتمان ههيه ئهداتی استثناء ی تيايه و دمبج بزانی چۆنه و چۆن پوون دهكریتهوه وه به هه مان شيوه ئهو ئايهتانهی به [استثناء] حیسابن مهنسووخ نین كه بهداخهوه دیسان له كتیبهكانی ناسخ و مهنسووخ بهو جۆره ئايهتانهش ووتراوه مهنسووخ كه مهنسووخیش نین جا لیژمدا بهكورتی باسی دهكهم تا شارمزییهك پهیدابكهی و كهخۆت چوویته خزمهت قورئان نموونهی زۆرتر دهبینی وهكو سورمتی (النساء) دوو ئايهتمان ههيه بهدوای یهكدا هاتوون :

{ **إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ** } (۱۴۵) النساء ، دیارهكه دوو پوووهكان لهچینی ههره خواری ئاگری دۆزهخدان { **وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا** } و تۆش ههرگیز ناتوانیت یارمهتیدمیریکیان بۆ پهیداكهی بهلام ههر ئايهتیك دوای خۆی دهفهرموئ چی ۹۹

{ **إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا** } (۱۴۶) النساء ، مهگهر ئهوانهی تهویه بکهن و خۆ ساز بدمنهوه { **وَاغْتَصَمُوا بِاللَّهِ** } و بهباشی دهست بهقاپی الله تعالی وه بگرن { **وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ** } وله باتی رووپامایی کردن به پاکی و یهکلایی دینداری بۆ الله تعالی بکهن { **فَأُولَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ** } ئهوسا لهبههشتدا لهگهل باومرداراندا ئهبن { **وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا** } دیاره له دواروژیشدا الله تعالی پاداشیکی زۆر مهزن به ئیماندارهكان دمдат ، لیژمدا چیت بهدی کرد ؟ سهیری ئايهتی یهكهم چی ومعدو ومعییدیك بوو دژ به مونافیقان پاشان ئايهتی دووم چی فهرموو لهسهرمتاوه ؟

فهرمووی [ئیلا] ئهوانه نه بیئت كه تهویه دهكهن و کاری چاك دهكهن ئهمه پیی دموتریت چی ؟

یه کهم جومله ی پیش [ادات استثناء] که [الا] بوو پیی دمووتریت [مستثنی منه] وه [الا] پیی دمووتریت [ادات استثناء] ، دووم جومله ی دوا [الا] پیی دمووتریت [مستثنی] ، واته ئایه ته که بهو [الا] وه به ستراره و ته نه تاییه ته به که سیک که جومله مستثنی که جی به جی بکات واته تهویه بکات و کاری چاک بکات تهویه له چی لهو کاره ی که له جومله [مستثنی منه] که دا هاتوو که چی بوو ؟ که منافقی بوو .

به ئی ئهمهش نمونه یه که له م جوړه ئایه تانه ی که ئاداتی استثناء ده چیه نیوانیان و پیی ناوتریت مهنسووخ به لام دیسان به شی که له م زانسته و بهو شیومیه تاییه ته ده کریت ، به لام به ئایه ته کان (نه ئهوتری مهنسووخ نه ناسخیشن) ، جابویه ئه داته کانی استثناء بناسه که ئهمانه

[الا، غیر، سوی، خلا، عدا، حاشا.]

له كۆتاييدا

به ئێ گهيشتهينه كۆتاي ئهم كتيبه وه سوپاس و ستايش بۆ الله جل جلاله كه يارو ياومرمان بو بۆ تهواوكردنى كتيبهكه ، به ئيزنى الله تعالى وه دواكارين له الله عزوجل ئيمانى و مرگرتبى و به خزمهتكارىكى ئهم قورئانه شهريفه قهبوولى كردبين .

وه پيشكهشه به ههموو فيرخوازيكى زانستى شهرعى كه دمهيويت فيرييت جابويه ههمووسلماييك ئهم كتيبهى خويندموو به لهبيرى نهچيت دوعاى خير بۆ ئهو بهندانهى الله تعالى بكات كه خهريكى دانانى ئهم كتيبه بوون كه الله تعالى به ئيمانوه بمانباتهوه لاي خوى امين چونكه دووعاى مووسلمان بۆ برامووسلمانكهى ان شاءالله گهرانهوى نى يه .

تيبينى : ههركهسيك ويستى سهرهههچ يان پهياميكممان پى بگهيهنئ لهسهر ئهم پهرتووكه يان ههلهيهكممان پى بلئ دهسخوشي ئى دهكهين با پهيوهندي به م جيميئهى خوارموه بكات :

kosratmsharef@gmail.com

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

الأربعاء ٢١ شوال ١٤٤٢ هـ

